

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАТЕВО-ВІКОВОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ ЯК ФАКТОРУ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ

У статті розглядаються методи вивчення статеві-вікової структури населення у ракурсі її впливу на формування трудових ресурсів, пропонується розрахункова база для прогнозування питомої ваги працездатного населення у його загальній кількості.

Ключові слова: аналіз статевої структури населення, прогнозування чисельності і складу населення, демографічне шкалювання, вікова акумуляція, демографічне навантаження, старіння населення, статево-вікова піраміда.

Дослідженням статево-вікового складу населення в нашій країні займалися Кирич В., Заставний Ф., Здоровцов О., Леонова А., Лібанова Е., Сташенко В., Стеценко С. та інші науковці.

Для кількісної характеристики статевого складу населення і його структури застосовуються як абсолютні, так і відносні показники. До абсолютних показників відносяться чисельність чоловіків і жінок, абсолютна перевага однієї статі над іншою. Відносними показниками статевої структури є: питома вага чоловіків і жінок, чисельність жінок у розрахунку на 1000 чоловіків, відносна перевага жіночого населення над чоловічим. Для вивчення структурних зрушень використовуються показники, обчислені на основі рядів динаміки чисельності чоловіків та жінок, їх питомої ваги (частки).

Аналіз статевої структури населення нерозривно пов'язаний з віковими змінами, тому, як правило, вони вивчаються разом. Аналіз вікової структури населення має дуже важливе значення для виявлення особливостей його відтворення, прогнозування чисельності й складу на перспективу. Крім того, воно важливе з практичної точки зору, так як від цього залежить прогнозування і будівництво дошкільних закладів, шкіл, а також визначення чисельності і структури трудових ресурсів.

Як статеву, так і вікову структуру формуються під впливом природного і міграційного руху населення. Для вивчення вікової структури (складу) населення та структурних зрушень широко застосовуються методи статистики: групування, відносні, абсолютні і середні величини, графічний. Широко використовується демографічне шкалювання.

При побудові групувань вік людини класифікують однорічними, п'ятирічними і десятирічними групами. При використанні однорічних груп в аналізі вікового складу населення, як правило, стикаються з віковою акумуляцією, а це спотворює вікову структуру населення. Кількісно ці явища можна визначити, обчисливши коефіцієнт вікової акумуляції.

Щоб позбутися цього негативного моменту використовують різні методи вирівнювання рядів динаміки чисельності населення за віковими групами: графічні, за змінною середньою, за параболою третього порядку, аналітичні.

В аналізі вікового складу населення широко застосовуються середні величини. Вони дають можливість в загальному охарактеризувати вік населення регіону. При цьому обчислюється середній, медіанний, модальний вік населення.

Як було відзначено вище, вивчення вікової структури населення має важливе соціальне та економічне значення. При цьому населення розглядається з точки зору його участі у процесах відтворення та виробництва шляхом обчислення показників демографічного навантаження.

Так для аналізу процесів відтворення населення обчислюється чисельність дітей (0-14 років), батьків (15-49 років) та прабадьків (50 років і старші), а також коефіцієнти демографічного навантаження дітьми ($K_{нд}$) та прабадьками ($K_{нп}$) за формулами :

$$K_{нд} = \frac{S_{0-14}}{S_{15-49}} \cdot 1000 \quad (1.1)$$

$$K_{нп} = \frac{S_{50+}}{S_{15-49}} \cdot 1000 \quad (1.2)$$

де S_{0-14} , S_{15-49} , S_{50+} – відповідно чисельності дітей, батьків і прабадьків.

При дослідженні формування трудових ресурсів надзвичайно велику роль відіграє групування населення за віком з утворенням трьох груп: населення молодше працездатного віку (0-15 років); населення у працездатному віці (жінки – 16-54 роки, чоловіки – 16-59 років); населення старше працездатного віку (жінки – 55 років і старші, чоловіки – 60 років і старші). На основі абсолютних показників чисельності цих груп населення обчислюються коефіцієнти демографічного навантаження :

$$K_{нд} = \frac{S_{0-15}}{S_{16-54} (16-60)} \times 1000 \quad (1.3)$$

$$K_{нп} = \frac{S_{50+ (60+)}}{S_{16-54} (16-60)} \times 1000 \quad (1.4)$$

$$K_{зг} = K_{нд} + K_{нп} \quad (1.5)$$

Для наочного уявлення про статеву вікову структуру населення у демографії широко використовується особливий вид графіка – статеві-вікова піраміда. Вона дозволяє робити висновки про тип статеві-вікової структури населення – прогресивної, стаціонарної чи регресивної.

Крім того, для визначення типу статеві-вікової структури населення широко використовується класифікація Зундберга. Суть його класифікації зводиться до того, що при прогресивній структурі населення характерне переважання частки дітей, в регресивній – прабадьків, а при стаціонарній – приблизно рівні частки дітей і прабадьків.

При дослідженні вікового складу населення особливе місце займає процес старіння населення. Він проявляється у поступовому зростанні питомої ваги літніх людей, що позначається на характері відтворення населення, призводить до погіршення його статеві-вікової структури, скорочення народжуваності. Крім того, в економічному аспекті збільшення навантаження людей похилого віку на працездатне населення, а отже, зменшення природного поповнення трудових ресурсів, негативно позначається на розвитку регіону.

Неабияку роль тут відіграє ставлення держави до літніх людей – пенсійне забезпечення, медичне обслуговування, турбота про самотніх пенсіонерів.

Із демографічної точки зору процес старіння населення вивчається у найбільш загальному вигляді шляхом обчислення коефіцієнтів старіння і довголіття, а також динаміки цих показників. Крім того, оцінюється вплив таких факторів як народжуваність, смертність, статеві-вікова структура, міграція та процес старіння.

Покращення статеві-вікової структури населення, зниження рівня смертності можливі лише за активної участі усього суспільства на загальнодержавному рівні.

Література

1. Демографічний довідник. Тернопільська область за 2001 рік / За ред. Кирича В. Г. – Тернопіль, 2002. – 71 с.

2. Заставний Ф. Демографічна ситуація в Україні // Географія та основи економіки у школі. – 2001. – №1. – С. 39–41.
3. Здоровцов О. І. Демографічна ситуація в сільській місцевості України та державні заходи її поліпшення // Економіка України. – 2001. – №9. – С.113–119.
4. Леонова А. Український досвід розв'язання міграційних проблем у культурно-правовому контексті // Вісник УАДУ при Президентіві України. – 2001. – №1. – С. 322–331.
5. Лібанова Е. Бідність в Україні: Масштаби та можливості подолання //Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України: Збірник наукових праць ТАНГ. Випуск 4. – Тернопіль, 2000 – С. 126 –134.
6. Статистичний бюлетень за 2000 р. – Тернопіль. Облстатуправління, 2000. – 448 с.
7. Стеценко С. Г., Швець В.Г. Статистика населення. – К.: Вища школа, 1993– 368 с.
8. Україна у цифрах у 2000 році. Держкомстат України. – К.: Техніка, 2001.- 598 с.